

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.27>**І. В. Найда**

кандидат наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей організаційно-правових засад патріотичного виховання молоді в Україні. Визначено, що проблема реалізації організаційно-правових засад патріотичного виховання молоді є актуальною і має комплексний характер.

З'ясовано, що патріотизм є соціально-психологічною якістю, яка формується та розвивається під впливом політичних, економічних і соціальних чинників. Патріотичне виховання є важливою складовою системи виховання молоді, воно є міцним фундаментом для існування правової держави, функціонування громадянського суспільства і соціального життя населення країни.

Визначено, що проблема реалізації патріотичного виховання молоді є актуальною і має комплексний характер.

В статті автором було здійснено аналіз нормативно-правових актів в держави у сфері патріотичного виховання.

Так, у нормативно-правових документах патріотизм визначається як прагнення до свободи, любові до Батьківщини, вірності і служінні своєму народові, та активне сприяння утвердженню й розвитку України як вільної суверенної правової демократичної соціальної держави, готовність обстоювати й захищати її територіальну цілісність, незалежність; сприяння гармонізації державних, суспільних, громадських і особистісних інтересів; невіддільність від неї своєї долі.

Визначено, що система нормативно-правових актів у сфері патріотичного виховання включає акти різної юридичної сили й різних суб'єктів правотворчості, внаслідок чого досить часто буває складно визначити місце того чи іншого нормативно-правового акта в цій системі.

У статті запропоновано необхідні заходи щодо удосконалення нормативно-правових актів держави у сфері патріотичного виховання молоді.

Розглянуто основні державні інституції, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері патріотичного виховання молоді в Україні.

У статті розкрити організаційно-правові механізми патріотичного виховання на сучасному етапі розвитку України та інтеграція нашої держави в Європейський простір.

В даній статті наводяться ключові особливості патріотичного виховання молоді в Україні.

Ключові слова: патріотизм, молодь, концепція національно-патріотичного виховання, органи управління, нормативно-правове регулювання.

Постановка проблеми. У сучасних політичних умовах існує надзвичайно актуальна проблема патріотичного виховання однієї з найбільш уразливих категорій населення, а саме молоді. В основу системи патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючий чинник розвитку суспільства й нації в цілому. Масив

правових актів, що діють у сфері державного управління, прийнятих останніми роками, є значним, але про повну і якісну регламентацію діяльності у сфері патріотичного виховання говорити ще рано, оскільки багато правовідносин поки що залишаються за межами правового регулювання. Останні події показали, необхідність виховання в молодого покоління

почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни та активної громадянської позиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання публічного управління у сфері патріотичного виховання в Україні, взаємодії органів державної влади і громади, управлінських механізмів впливу на виховання патріотичної особистості в умовах становлення незалежної держави висвітлюються в роботах сучасних дослідників М. Пірен, Л. Чупрій, О. Сіра, Н. Липовської, В. Марковець тощо.

Зазначені науковці зробили суттєвий внесок у дослідження державноуправлінських відносин, зокрема у визначення підходів до розв'язання актуальних проблем державного управління. Водночас не було здійснено аналізу організаційно-правових засад державного управління у сфері патріотичного виховання молоді. Незважаючи на значну кількість робіт із даної тематики, існує багато невирішених питань щодо шляхів врегулювання нормативно-правової бази у сфері патріотичного виховання.

Мета статті – полягає в дослідженні організаційно-правових засад управління у сфері патріотичного виховання молоді.

Виклад основного матеріалу.

Перш ніж досліджувати проблему державної політики в сфері патріотичного виховання, вважаємо за необхідне надати наукове тлумачення основних категорій, що складають понятійний апарат цього важливого наукового напрямку, а саме: патріотичне виховання, патріотизм, молодь, тощо.

Патріотичне виховання, як складова національно-патріотичного виховання, має забезпечувати становлення самодостатнього громадянина, патріота України, який готовий до виконання своїх громадянських обов'язків та успадкування духовно-культурних надбань свого народу.

Визначаючи мету патріотичного виховання, слід зазначити, що воно спрямоване на формування в молоді національної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних українських політичних та історичних діячів і ключових подій української історії, готовності до сумлін-

ного виконання громадянських і конституційних обов'язків, зокрема захисту рідної Батьківщини.

Патріотичне виховання включає в себе соціально-політичні, організаційні, цільові, функціональні та інші аспекти. Головною його складовою є формування в молоді пошани та любові до рідної країни, до її символів, що здійснюється, в першу чергу, родиною, найближчим соціальним оточенням, навчальними закладами через передавання певних культурних зразків, традицій, звичаїв, вірувань тощо. Зазначимо, що й органи державної влади різних рівнів приділяють значну увагу патріотичному вихованню молоді, спрямованому в першу чергу на формування готовності до захисту Вітчизни, поваги до вітчизняного законодавства та засад демократичної, правової держави, поваги до української історії, культурної спадщини країни [1, с. 287].

Патріотизм (грец. patriotes – земляк, співвітчизник) – це любов та відданість своїй батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам, готовність іти на жертви в ім'я інтересів свого народу. Патріотизм виявляється в почутті гордості за матеріальні і духовні надбання свого народу, прагненні зберегти самобутність своєї культури, мови, традицій предків [2, с. 295].

У сучасній педагогічній літературі виділяють щонайменше три різновиди патріотизму:

1) етнічний патріотизм, що ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, до власної історії тощо;

2) територіальний патріотизм базується на любові до того місця на землі (до місцевості, ландшафту, клімату тощо), де людина народилася;

3) державний патріотизм ґрунтується на остаточній меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті; це вищий патріотизм, який базується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості [3, с. 17–18].

Патріотизм – суспільно-психологічне і моральне почуття, яке включає в себе

відданість і любов до своєї Батьківщини, до свого народу, здатність до захисту їх не тільки від зовнішніх ворогів, але і внутрішніх, деградованих людей. Деградовані люди – це люди нечесні, шахраї, вбивці, аморальні, бездуховні, що спричиняють негаразди та розбрат у суспільстві, прагнуть влади, багатства за рахунок праці інших, тим самим зумовлюють негативний стан суспільних відносин в українському суспільстві та негативний імідж нашого суспільства у світі [4, с. 262].

Молодь історично завжди виступає носієм соціальних змін. У сучасній науковій літературі існує безліч різних визначень поняття молоді.

Молодь завжди перебуває в авангарді громадських рухів, є своєрідним каталізатором суспільних перетворень в сучасній Україні.

Молодь – рушійна сила прогресу, запорука розвитку суспільства, передачі духовно-матеріальних цінностей від покоління до покоління. Важливість і постійну актуальність вивчення молоді як соціально-демографічної групи з її проблемами і потребами, бажаннями самореалізації, самоствердження та економічної самостійності [5, с. 262].

Патріотичне виховання молоді, як нашої надії та майбутнього, слід здійснювати на кращих зразках української класики. Система національно-патріотичних цінностей суспільства базується на архетипах мудрості, що створюються духовно-культурною елітою суспільства. Серед творців великої парадигми української духовності провідне місце займають постаті Тараса Шевченка та Івана Франка. Вони були не лише речниками трагічної історії, поневірянь і боротьби свого народу за свободу й незалежність, а й провісниками нової, вільної і демократичної України. Титани духу – Тарас Шевченко та Іван Франко – уособлюють, передусім, символи єдності українців. Вони були геніальними творцями слова як універсальної форми буття і свідомості людини [6].

Можемо спостерігати пряму кореляцію між сучасним станом суспільної свідомості молоді та характером і формою політичного устрою держави. На сьогоднішній день можна стверджувати, що конфігу-

рація політичних сил та характер влади в цілому відповідає настроям населення, рівню їх національної свідомості та сформованій системі цінностей.

Сьогодення потребує «задати відповідний настрій алгоритму держави вже як інституту, який обслуговує потреби людини й суспільства. Таким чином, змінюється послідовність ланок соціального ланцюга. Замість «держава – суспільство – людина», виникає послідовність типу «людина – держава – суспільство», вивільняючи поступово місце для наступного закономірного зв'язку «людина – суспільство – держава» [7].

Національно-патріотичне виховання молоді – це комплексна система та цілеспрямована діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань, благодійних організацій, закладів освіти, та інших інституцій спрямована на формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних цінностей та інтересів, цілісності державних кордонів, високі патріотичні почуття, любов до Батьківщини.

Ціннісний аспект механізму правового регулювання та правового впливу і від того, які саме цінності буде транслювати держава через норми права в правосвідомість громадян, які важелі та складові будуть закладені в процес виховання населення на всіх етапах становлення особистості, буде залежати духовна міцність держави. Зазначене перебуває в площині ідей, ідеалів, політичних та правових ідей та ідеалів як «ціннісно-світоглядних відображень та упорядкування соціально-політичних реалій у вигляді мети, образів, уявлень про майбутнє; взірців досконалості, котрі виступають для суб'єктів моделлю бажаного, критерієм оцінки дійсності з позицій віддаленої мети» [8, с. 224].

Організаційно-правові механізми патріотичного виховання на сучасному етапі знаходять своє відображення у таких основоположних документах, як:

- Конституція України;
- Закон України «Про Державний Гімн України»;

– Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті»;

– Закон України «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»;

– Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років»;

– Закон України «Про освіту»;

– Закон України «Про позашкільну освіту»;

– Закон України «Про туризм»;

– Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»;

– Закон України «Про фізичну культуру та спорт»;

– Закон України «Про доступ до архівів репресованих органів комуністичного тоталітарного режиму 2017–1991 років»;

– Указ Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки»;

– Указ Президента України «Про День Гідності та Свободи»;

– Указ Президента України «Про День Соборності України»;

– Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності»;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки»;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2021–2025 роки»;

– Наказ Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015»;

– Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо вшанування подвигу учасників Революції гідності й увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні» тощо.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій.

Так в затвердженій Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України зазначено, що національно-патріотичне виховання не повинно прищеплювати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. Ця Концепція виходить з ідеї об'єднання різних народів, національних та етнічних груп, які проживають на території України, довкола ідеї української державності, українського громадянства, що виступають загальними надбаннями, забезпечують їхній всебічний соціальний та культурний розвиток. Українська держава заперечує будь-які форми дискримінації, підтримуючи всі мови і культури, що зазнали такої дискримінації в часи колоніальної залежності України. На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміну «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнопольовому або неорадянському вимірі [9].

Незважаючи на низку нормативно-правових документів можемо вказати на недостатню законодавчу та нормативно-правову врегульованість сфери національно-патріотичного виховання. Зокрема до цього часу не існує єдиного закону України щодо національно-патріотичного виховання.

Провідне місце в системі органів управління в сфері патріотичного виховання посідає Міністерстві освіти і науки України.

При Міністерстві освіти і науки України створений дорадчий орган, а саме Рада з національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Також можна відмітити

і інші державні і не державні органи, які здійснюють управління та реалізацію політики у сфері патріотичного виховання, а саме:

- обласні управлінь освіти і науки, Київської міської державних адміністрацій;
- підприємства, установи та організації, що входять до сфери управління Міністерства освіти і науки України;
- структурні підрозділи Міністерства освіти і науки України;
- Міністерство молоді та спорту України;
- Міністерство оборони України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Міністерство культури та інформаційної політики України;
- Український інститут національної пам'яті;
- організації взаємодії з іншими органами державної влади, щодо налагодження і розвитку співпраці з громадськими організаціями, діяльність яких скерована на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді;
- місцеві органи виконавчої влади і місцевого самоврядування;
- неурядові організації тощо.

Розбудова правової держави та громадянського суспільства зобов'язують органи управління у сфері патріотичного виховання не тільки забезпечувати реалізацію державної правової політики, а й посилювати вплив на її формування. За необхідне вважаємо проведення узагальнення передового досвіду державних органів європейських країн щодо формування патріотизму для підвищення ефективності функціонування системи патріотичного виховання в Україні.

Висновки і пропозиції. З вищевикладеного можна зробити висновок, що діяльність державних органів управління в сфері патріотичного виховання, безперечно, сприяють вихованню патріотизму серед молоді. До основних механізмів державного регулювання в сфері патріотичного виховання молоді можна віднести правовий, організаційний, економічний, інформаційний механізми, кожен з яких має лише йому притаманні особливості.

Огляд наукової літератури та нормативно-правової бази з проведеного нами дослідження засвідчує існування такої проблематики, як патріотичного виховання, становлення громадянина-патріота України, який самовіддано зможе розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, державу.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на питаннях впливу органів державного управління на національну самоідентифікацію молоді як один із найважливіших чинників її самоствердження.

Список використаної літератури:

1. Чупрій Л. В. Державна підтримка патріотичного виховання молоді. Сучасна українська політика. *Політики і політологія про неї*. Київ, 2010. Вип. 19. С. 287–297.
2. Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 416.
3. Лозинська Є. Ф. Українське народознавство дітям дошкільного віку : вєтод. госіб. для дошк. закл. Львів : Оріяна – Нова, 2008. С. 208.
4. Пірен М. І. Етнополіка в Україні: соціо-психологічний аналіз : уавч. посібниик. К. : Університет "Україна", 2007. С. 408.
5. Розвиток громадянського суспільства в Україні / Укл. Л. Шара, І. Підлуська та ін. Київ, 2002. С. 122.
6. Марковець В. М. Управлінський вплив на виховання патріотичної особистості в умовах становлення незалежної держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=735>
7. Липовська Н. А. Вектори розвитку публічного управління в сфері національно-патріотичного виховання. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2021. Вип. 1(48). URL: [http://dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2021/2021_01\(48\)/06.pdf](http://dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2021/2021_01(48)/06.pdf)
8. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд.: В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенька. 2-ге вид., доопр. і переробл. Київ : Генеза, 2004. С. 763.
9. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>

Naida I. Organizational and legal principles of state administration in the sphere of patriotic education of young people

The article is devoted to the study of the peculiarities of the organizational and legal foundations of patriotic education of youth in Ukraine. It was determined that the problem of implementing the organizational and legal principles of patriotic education of youth is urgent and has a complex nature.

It was found that patriotism is a socio-psychological quality that is formed and developed under the influence of political, economic and social factors. Patriotic education is an important component of the youth education system, it is a solid foundation for the existence of the rule of law, the functioning of civil society and the social life of the country's population.

It was determined that the problem of implementing patriotic education of youth is urgent and complex in nature.

In the article, the author analyzed the normative legal acts of the state in the field of patriotic education.

Thus, in regulatory and legal documents, patriotism is defined as a desire for freedom, love for the Motherland, loyalty and service to one's people, and active support for the establishment and development of Ukraine as a free sovereign legal democratic social state, readiness to defend and protect its territorial integrity, independence; promotion of harmonization of state, public, public and personal interests; inseparability of his fate from her.

It was determined that the system of normative legal acts in the field of patriotic education includes acts of different legal force and different law-making subjects, as a result of which it is quite often difficult to determine the place of one or another normative legal act in this system.

The article proposes the necessary measures to improve the regulatory and legal acts of the state in the field of patriotic education of youth.

The main state institutions that ensure the implementation of state policy in the field of patriotic education of youth in Ukraine are considered.

The article reveals the organizational and legal mechanisms of patriotic education at the current stage of Ukraine's development and the integration of our state into the European space.

This article presents the key features of patriotic education of youth in Ukraine.

Key words: *patriotism, youth, the concept of national-patriotic education, governing bodies, normative and legal regulation.*